

КАРПАТСКА РУСЬ

KARPATSKA RUS'

Ч.2 АЛЛЕНТАУН Н-ДЖ. 26 ФЕВРАЛЯ 2004, ALLENTOWN NJ. FEBRUARY 26, 2004, VOL.LXXVII,NO.2

**ХРИСТОС ВОСКРЕС -
ВОИСТИНУ ВОСКРЕС.**

"Старый Край", Лемковина.
Зиндранова - Музей.
3.04.2004 р.

Дороженькы Землякы, Приятелі,
Родаки, Голова ЛС і Редактор "КС" -
Алекс Геренчак, Родина і Всі з Вами
Близкы Краяне.

Найперше сердечно поздравляме,
весняно і святочно Пасхально. Подяка за
зимову телефонічну бесіду і обіцянку
завитати до нас. Будеме ждати, коли
завитате, бо маме дуже до розмовы о
нашій жыттю, о діянях лемківських по
культури і інших. А рідне село Родичів
Алекса, Тильова, то найбільше
зацікавлене в наших діянях спільно з
музейом в Зиндранові. Думаеме, же о
плянах одвидин скорше повідомите.

Тыжден тому одвиділа нас
делегация зо Львова з Фундації Д.Л. і
Клубу Патріотів Лемківщины: П.Когут,
Дм.Солинко, І.Пелех і В.Шуркало. Дуже
зме бесідували і о Вас, і о можливости
спільного спітканя в рідных горах.

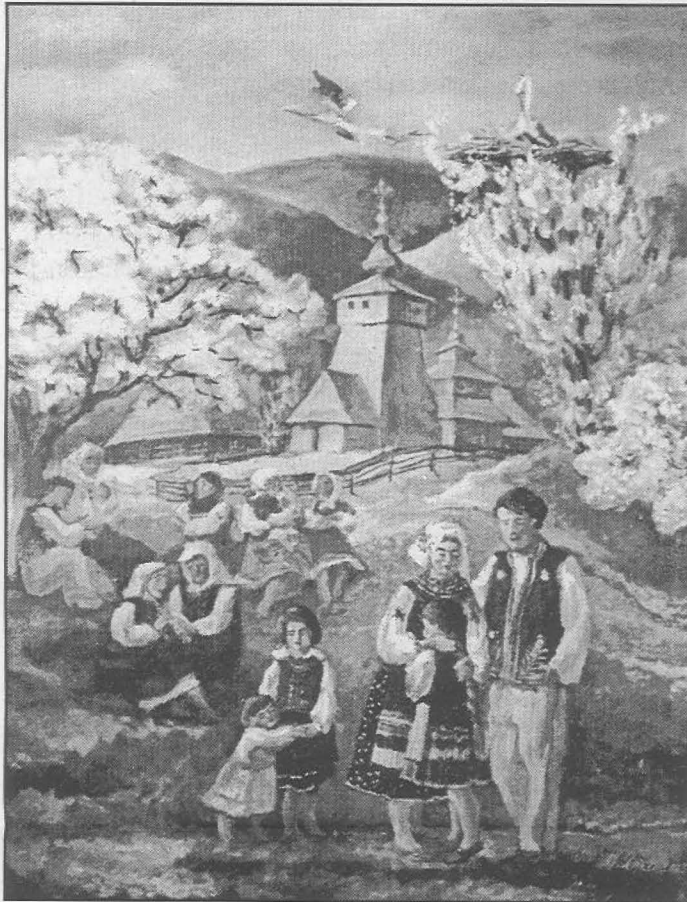
Сніг в нас, Карпатах, майже кінчит
гынуги, хоц холод ищи неодходит, бо
ночами часом морозкы; зима была міцно
сніжна той рік. З весном жде нас дуже
роботы, окреме в музею. Все мало часу на
писаня і до Вас, до газеты "КР". Недавно
послал ем допис на адрес Б.Горбалья і
пляную дальше писати.

А деякы новости пишеме в
"Загороді". Подяка Вам за присыланя
газеты "КР", в якій дос дуже цікавых
історичных материялів і документів з
минулогo нашогo жыття, так в краю як і
на еміграції.

А може будете запрошены на свято
"Беенале" до Криницы в днях 22-23 Мая.
21 Мая маюг до нас і до Горлиц приіхати
нашы краяне зо Львова і з України. Од 1
Мая Польша і Словація входат до Унії
Европейской і значиня границі тих країв
буде менше, так як было за часів Австро-
Угорщины.

Желаеме сонячної, теплої яри і
радосных свят Великодных. Най буде
Воскресія і для нашой Лемковины в
новых часах по знищину той землиці,
культуры і по выгнаню Лемків з їх хыж і
рідных гір.

Святочно обнимаеме Вас.
Ф.Гоч з родином.

ПРОСИМЕ

Не лем Дорогых Читачив але
Вшыткых лемків істориків, науковців і
бывшых ищи жыючых вояків Першой
войны армії австрийской, польского
войска 1939 р. і фронтовців остатньої
войны в Червені Армії з Лемковины о
памятковы історичны знимкы. Тот 2004
рік то історичны военны ювілеї 90 років
розпочаня І св. войны в 1914 р. і 60
річниця визволия Лемковины по
Дуклянщину в 1944 році.

В военні музейні експозиції
плянуеме выставки фото - знімок бывшых
нашых вояків в ріжных армиях, в яких
воювали і гинули. Яку зарплату достали -
они воякы - і наш карпатскый нарід по
остатні войні то знаеме.

Дуже вояків з І - шой і II - гой
войны юж нежые то просиме іх Родины
прислати знимкы на адрес музею, або
Редакції "Загороды". По використаню
знимкы будут вернены власникам, котрым
юж наперед дякуеме за поміч.

Просиме также о давны знимкы з
жыття лемків в горах і на еміграції, а
головні в народных одягах нашог
регіону.

Редакция і Рада Музейного
Товариства в Зиндранові.
"Загорода" № 1 2004 р.

ВЕЛИКОДНЫ ТРАДИЦІЇ

ЯЄЧКО ПИСАНКА

Легко ся то читать,
тяжко написати,
коло того треба
кус і подумати.

Великдень ся ближыт,
люде ся радують,
хлопці оливати
дівчат ся рыхтують.

Люде не так жыють
як даколи жыли,
много старых звыків
доднес уж забыли.

У Нижній Писані
гуркоче герлічка,
там женичкы пишуть
прекрасны яєчка.

Найкрасше іх пише
там пані Чверчкова,
приде іх видіти
Марька Мачошкова.

Народна співачка,
вшыткы ей познаме,
може нам заспівать,
ради послухаеме.

Тото, што в нас жые
нигда не загыне,
ту під Дукльов жыють
як дубы Русине.

Николай Гвозда
Ладомірова – Словація.
29 марця 1996 р.

Василь Хомик

НАША ЛЕМКОВИНА

КОРОТКИЙ ЕТНОГРАФІЧНИЙ НАРИС

(Львів - 1968 рік)

Продовження з КР № 1 2004 р.

УМОВИ ЖИТТЯ - БУДІВНИЦТВО ОСЕЛІ

Села лемківські переважно розміщені вздовж річок і потоків в долинах меже горами. Хыжы деревяны, вікнами звернені до дороги, од північних вітрів заслонені загатами з лиця і соломы. До покриття дахів в більшості служат соломяны снопки "кычки", верхом стиснені прутами. Під єдним дахом находяться всі забудовы: хыжа, стайня, кучы і коморы, дальше стодола, возовня, дроварня і ін.

Хыжы всі деревяны, збудованы вязаньом грубых тесаных ялиц або смеків на углах. Шпары меже ними забивают мохом, замащуют глином і білят вапном або глинком. Деревя фарбуют на вышневыи колер.

Хыжна обстановка невыбаглива, традиційна. Ізба - мешкальна хыжа обставлена доокола шырокымы і грубымы лавами, посередині - дубовий стіл, з ліва - од входу - пец з леговиском і запецком. Під лавами і коло пеца ріжне господарске знарядя. Стіны прикрашені іконамы і ріжnymi прикрасама з паперя, різбленымы танірамы, квітамы і т.п. В покою - одпочывальны деревяны лужка, лада - скрыня з одежом, лавкы і шафкы. Стіны обвішаны саморобнымы прикрасама, вышивкыма і т.п. Хыжа скромна, велика приемле.

ДОМАШНІЙ ПРОМЫСЛ

Одсунутий в каменисты горы магнатамы та і паньством, ізолюваний од промыслового світу, лемко змушений был в продвж століть тяжко працувати на убогій своїй ниві, штобы якоси прожыти. Господарство было самовыстарчалным. Выпас овец і годовля худобы - давали одіж, обутя, мясо і грошы, управа культур - конопель, лєну, зерна - полотна, покрыву і хліб та омасту, розвиток домашніх ремесел - знарядя в працы і прыбыток в господарстві.

БОДНАЧАРСТВО

Помітным занятьом лемківських газдів єст боднарство. Майже каждый газда выраблят з дерева вшытко, што йому потрібне в господарстві: возы, сані меблі, скрыні і кухенны річы - сита, лыжкы, діжкы, корытця, і т.п.. В ряді сіл много майстрів з своїм промыслом идут по підгірю. Лыжкы, сита, деревяны забавкы, продают здібны майстры з Новиці в Горлицком повіті, гонты, мітлы, боденкы, шафликы - боднарі з Команьчы, кошы, кошычкы і мітлы - плетарі зо Святковы, Перегримкы і ін.

РІЗБЯРСТВО

Жыючи в оточєню розкішных лісів лемкы з давных давєн вырабляют з дерева найрозмайтшы річы господарского ужытку, мистецкы оздоблюючи вшытко тото різбарскымы візерункамы.

На фасадах будівель, на воротах, в хыжах вирізблены розмайты фігуркы звірів і птахів - оленів, орлів, лишок, вовірок, медведів. Предметы господарского ужытку прикрашалися рослинным орнаментом плоской різбы, головнымы мотивама якого были: листя явора, клєна ці дуба, грона винограду і ін. на різбленых підкосах даколи выступляют сценкы з побыту лемків, краевиды Карпат, жытця пташків і ін. Різбарскый орнамент все глибоко продуманый, прекрасно выконаный, лаконічнымы підкрєслєняма головных компонентів рисунка.

Зародившыся як засіб прикрасы мешканя і підручных річей різбарство на Лемковині ввошло в побыт людей, а з рокамы і выросло в профєсійне мистецтво.

Головнымы осередкамы уродин і утверждєня високого різбарского мистецтва лемків остали села Балутянка і Вілка з околиц Іваньча-Здрою. Майстерны роботы Орисиків, Стецяків, Одрєхівських, Красовських, Сухорского, Фхголя і іншых зосталы окрасом своєрідного мистецтва лемківской різбарской школы.

Далій буде.

ПАСТЫРЬ ДОБРЫЙ.
Акварель Никифора.

Люба Смеречанич

Душа і сердце мої там
де ліси і горы,
Смерічок гардых справжній рай
і квітів дивній колеры.

Минуло більше півстоліття страшной трагедії нашого народу, коли невиных лемків на силу гналы одных на схід, а других на понімецкі заходны землі Польщы згідно Акції "Вісла". З болем у душі залишали лемкы рідну землю. Опустіли села, нищились церковці, цмонтері терном заростали, але ніхто і нішто не в силі були вбити гєни предків і

любов до рідной землі, до традицій і культуры, яки передавалися з покоління в покоління.

В третьому поколіню на выгнаню пробуджуются гєны предків і любов до Лемківщины у молодых патріотів, талановитых художныків та поетів, котрі прославляють рідный край і гордятся тым што оны є лемкы. Саме до таких патріотів і належит Любов Смереканич, якій бабуса передала любов до Лемківщины та її культури. Вона з восьми років пише віршы, оповіданя про рідний край. Два роки тому Люба вперше побувала в рідному селі предків Свіржові Руській і на "Ватрі" в Ждынї котрым присвятила вірш та оповіданя, яки не можна читати без хвилюваня.

Народилася Люба Михайлівна 30 липня 1974 року в селі Лисиничі, згодом переїхала в Підбірці што коло Львова, де і проживає з батькамы Михайлом та Марією і синочком Марянчиком, якому сім років, і котрий теж пише вірші.

Люба у своїх віршах змальовує красоту природы лемківщины, і все што вражає, дивує і радує. Необхідно згадати, што вірші пише і батько Люби, Михайло Іванович, котрий допомагав Любі і за што вона йому дуже вдячна.

Люба Михайлівна закінчила ПТУ, Технікум, а тепер вчиться в Українській Академії Друкарства. Вона бере активну участ у всіх культурных заходах лемків, а її вірші та оповіданя збагачуют культуру лемків.

Петро Когут.

ДОРОЧНЫ ЗВЫЧАІ НА ЛЕМКОВИНІ

АПРІЛЬ – квітень

Переважні в квітні сут свята великодны, котры заберают половину пересторіг з цілого року. Перед тьма святами ест сім тыжні посту. В остатнім дни перед постом ест тз. “Пущаня”. Сходили ся бабы, пили палінку, танцювали, жебы ся лен вродил.

Першы ден посту то юж “Федоровиця”, не вільно молоти в млинцях під дымом, тогди, коли ся в пецу палит. Выкуряно Федора од всходу до заходу сонця, в ночи не вільно. В першых годинах Федора выкуряли хыжу зільом од вшыткой біды. Господыні чистила горці камініом, жебы не остало дашто масного.

КВІТНА НЕДІЛЯ. На тоту неділю крутили бич (батіг) котрым завязували багнятка до свячіння. По освячінню зрывають з них баськы (пупкы) і дають іх з сільов коровам. Пруты ховають на лікарство, окурюють нима хыжу в часі бурі (палит ся в пецу, жебы дябла выкурити з комига, котрый втіче перед перуном, бо перун правдиві стрілят до дябла). Тот свячений бич пастух тримал в руках, то нич му не могло пропасти, навет волк не порвал.

ВЕЛИКИЙ ЧЕТВЕР – то не свято, але по заході сонця одправляють в церкви тз. “Страст”. Священник читат 12 свангелий все в іншых ризах. Пастухы маю в руках шнурочки, на каждую евангелию вяжуг гузика, так же на конец каждый ма 12 гузиків. Тот шнурок тримат при собі. Як буде пас худобу і стратит одну штуку то розв’язує еден гузик і страчене найде.

Як в тот ден ліс то босоркы (чарівниці) маю дуже молока. В декотрых селах ворожат того саме на пятницю. Старшы люде по заході сонця од четверга до великодня нич не ілі.

ВЕЛИКДЕН або “Паска”. Тото свято обходит ся барз урочисті. Вікна приберають святочні, хыжы свіжо білены - малюваны. Зо скринь вынимають новий одяг, господыні готують найсмачнійшы потравы. З хвильов заложыня “Плащениці” (гріб Ісуса Христа) в пятницю мовкнут дзвонн. а дітвора громадит ся коло церкви з деревяныма “колатками” званима тыж клапачками.

Ден і ніч на зміну молят ся люде при гробі (плащениці). Часто грішники приступають в тім часі до сповіди. Дома хлопці і дівчата малують яйця. В суботу вечером, або в неділю раненько выносят паску і кошык з іллом до свячіння.

Паску пекли велику, часто як колесо од воза. Треба было часто і пец прорубати, жебы ей з нього выняти. Паску несе сама господыня в плахті на плечах, в руках кошык а внім яйця, кобаса, солонина, хрін, мюд, сыр, масло, сіль, мала паска для пастуха. Кошыкы і паску розкладають коло церкви на траві, як в тім часі ест сніг то укладають в церкви. Священник по довщі молитві кропит того свяченов водов. По освячінню вертають до хыжы, обходять ей три раз докола на богатый уроджай і так аж вносят до хыжы. В тоту суботу нич не ідять, постят цілий ден. Приготовляють покорм для худобы на цілий час свят. Уберають ся святочні і скоро по півночі снішат до церкви.

Окрушыны з паскы дають коровам, а три окрайці з паском тримають цілий рік до наступной весны. Паску палыт, як надходит велика буря. Вірят, же тот дым змінит керунок бурі. Вертаючи з церкви з пасков зберають тріскы на щестя до збераня грибів. Воду, в котрій готовили яйця, уасывали на перешкоду для босоркы, мыли коровам цицкы, жебы босорка не взяла молока од коровы.

Тоту воду так само в декотрых селах ужывали паины, а часом і женаты до митя ніг, жебы мали тверды, гладкы як яйце.

З церкви ишли прутко домів, хто першы вернул тот першы жнива закінчит в тім році. На Великден ходили над ріку смотрити на рыбы, хто віділ то мал быти здоров як рыба.

Не вільно было на Великден спати, жебы ся не вляло до сіна літом. Не вільно было ходити по хыжах, то свідчит о жебраку.

Свята Великодны сут рухомы, не мают сталой дагы. Часто перед або по Великодни зачинат ся весна пастуша. Ту має голос зозуля (птах, што кукал), на ей голос зачинат ся весна пастуша. Вірено тыж, же як першы раз закукал на пустых деревах (без листя) то злодіє не будут маи щестя.

Як першы раз выпускають худобу зо стайні, то обходять ей з яйцом, жебы ся тримала в купі. Потерали ратиці шкарупом зо свяченого яйця, жебы были тверды, як шкаруплина. Господыня выходила зо свяченым зільом, палила і окуряла худобу, жебы босорка не взяла молока.

Молоді корові окручали мягков шмагов рогы, жебы была мягка до доіня. Смарували ногы і носы худобі, жебы іх не кусала змыя.

Пастух зо свойов свяченов пасков обходил худобу вколо, жебы тримала ся едного стада. Як пастух приймає худобу, котра першы раз ся пасла, то газдыня підходить несподівано, жебы пастух не приуважыл і обливат го водов, жебы николи при пасіню на поли не заснул.

Пильнують коли кін тратит першы зубы, прібуло саму усунути. Тот першы зуб вбивають до жолоба перед ним. Вірят, же кін все верне в того місце, жебы як з далеча.

МАЙ

Юря. Ден св. Юря обходять дуже урочисті. Вірят, же в тот ден ходять по селі босоркы і одберають коровам молоко. В тот ден замыкають стайні.

ІЮНЬ – червен

Русяля – Зелены Свята маю в собі історію остатніх соток років. Танцями, співом молоды витають весну, окрашуют церкви, дома, поля зеленинов, жебы был богатый уроджай, жебы град не знищив земношлодів. Хыжы маят липинов.

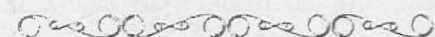
В того свято пастухы грунують ся в великы групи, роблять спільне ідло – переважні яешницю, до запитя палінка і солодичи. Пастухы – хлопці і дівчата – бавлять ся весело, грають, співають, танцюють, забавляють ся в ріжны gry товарискы. Вшытко того одбыват ся на поли при огниску, при стаді худобы. Праві каждый пастух был музыкальний. На тот ден выносили інструменты до граня. Бача оповідал казакы, байкы. Зачинал все міцным голосом пісню, а за ним пішли вшыткы до співу.

Як я си заспівам,
Гей, по росі по росі,
Почує ня мила
Гей по моім голосі.
Співам я сой співам,
Гей, але не з розкошу,
Гей, лем з того жало,
Гей, йто го в серці ношу.

Шуміла ліщина,
Шуміл зелений гай.
Заплакало дівча
Заплакав шугай.

Дівча заплакало,
Же ся не выдало
А шугай заплакал
Же дівчатко не взял.

В. Мадзік

ПОСМІЙМЕ СЯ КУСЦЬОК

Адам і Єва з лемків?

На виспі Крит проходить Медженародова конференція з питання "Якої народності Адам і Єва?"

— То били напевно жиди, бо они найдпвнший нарід, вибраний самим Богом...

— Та ні, они походять з греків...

— Неправда. То єгиптяне...

Підносить руку молодий чоловік.

— Ви би хтіли дашто додати?

— Хтїв би-м заперечити вченим жидам, грекам і єгиптянам. Ци може пара жидів, греків ци єгиптян, будучи цілком голема і мати лем єдно ябко на двох повідати, же онисут в "раю". Так може твердити лем лемківська пара...

"Подорож" з 8-го плентра

Єден лемко мав коханку на осмім поверсі. Била морозна зима зо сніговицьом. Муж коханки деси поїхав. Лемко ся розобрав і зачав ся залицятти. Несподівані до двери запукав муж...

— На ті сподні, блюзку і плацц, втікай на балькон і ся спуст по ринві!

Задерев'яніли пальці не могли втримати ся ринви і коханец ся зорвав.

— Йой Боже, — пришло ми до голови, — як ся зостану живий, не піду юж до коханки, а лем буду любив свою жену...

Впав до кучугури сьнігу і зостав ся живий.

— Йой, — здивував-ся, — так мало єм летів, а так дуже глупств мі пришло до голови...

І пиво потягну

Привіоз лемко жидови на санях нарубані кльоцки. Жид заплатив і ся зьвідує:

— Ти змерз, Іване. Може випеш келішок згорівки ци горня гарячого молока, або гальбу підогрітого пива?

Іван почухав потилицю:

— Та вишо згорівки. А закля ся спражит молоко, то і пиво потягну.

Вчений лемко

Приїхав до села податковий агент. Оповідат селянам про причини приїзду:

— Йой, пане, — дивуют ся селяни, — ви так гарді повідате. Напевні сте ся вчили зо пят років?

— Е, та што ви? Десят років єм ся вчив в школі, інци ціст в інституті, три — в аспірантурі. Як видите, близко 20 років...

— І так довго вас вчили. То певні били сте страшні глупи?

Яким автобусом іхати?

Малий хлопец в зоопарку звертат ся до вітця:

— Тату, а як з клітки вирве ся тигра і зыст тебе, то в яким автобусі мам іхати домів?

На Великден при церкві стрітило ся двох кумів, котры довго ся не відли. Єден повідат до другого:

Коли приду до церкві то все лем яйця святят.

— То мате цестя, бо мі лем раз в році трафлят ся прийти на святільня яйц — одповіл другий кум.

2. Веснянки

До саду, дівчата, до саду

До саду, дівчата, до саду,

Будеме сіяти розсаду,

Як розсада буде сходити,

То мы ся будеме любити.

Під грушку, дівчата, під

грушку,

Будеме сіяти петрушку.

З петрушкы виросне жовтий

квіт,

Завяжеш сой, дівча, младий

світ.

До гаю, дівчата, до гаю,

Бо нас там парібци волают,

Инци дівчатонька не дішли,

А юж ся парібци розышли.

Понід пліт, дівчата, понід

пліт,

Будеме сіяти жовтий квіт,

На квітку вироснут три лист-

кы,

Треба бы нам было колыскы.

Співаночки мої

Співаночки мої,

леж я вас подію?

Піду на пасіку,

там я вас посию.

Там будут дівчата

на траву ходити,

Мої співаночки

будут находити.

Будут находити

в віночок силітати,

Свою товаришку

будут споминати.

Будут споминати,

будут лебедити:

Як то сой весело

дівоньком ходити.

Співаночки мої,

складаны, складаны,

Што-м сой, наскладана коло своєю мамы.

3. Купальскы пісні

А на Яна на собітку

Скосили зме гарду квітку,

Закля дівкы ся злетіли,

Мы ту квітку піднашли.

А на Яна на Янонька

Горит наша собітонька,

Красні ся нам розгоріли,

Челяд ся нам посходила

* * *

На розтоці на потоці

Два голубы воду пили,

Пили-пили тай злетіли,

На деляю собі сіли.

Зачали сой гуркотіти:

Кого мают оженити,

Тоту Марьку и Василя

Буде пара як деля.

* * *

Горіла лінка, горіла

Дівчына під ньом сідила.

Іскоркы на ню падали,

Парібци за ньом плакали.

Не плачте за мном, не плачте,

Зелену лінку загасте.

В решеті воду носили,

Зелену лінку гасили.

Кілько в решеті той воды.

Тільки парібскої подобы.